

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תניינא

שיחות מוסר על סדר פרשיות השבוע

כולל

דברי חיזוק והתעוררות
בענייני עבודת ה'

נסדר ונערך משיחות מוסר
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה

פרשת וישלח

ירושלים עיה"ק תובכ"א
תש"פ לפ"ק

שיחות מוסר אלו הנדפסים כאן בס"ד, נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות מוסר שנמסרו בשנת תשמ"ו בירושלים ת"ו. ואם שגיתי, איתי תלין משוגתי. ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים הי"ו, כי כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יעמידוני על טעותי.

בסוף החוברת מצורף מאמרים על פרשת השבוע, ממאמרי רבינו שליט"א על התורה כת"י, אשר רובם רואים אור לראשונה כאן בס"ד.

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה

במייל: 8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות

בנקודות המכירה

של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,

בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,

ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים

לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת וישלח

מפתח העניינים

וישלח יעקב מלאכים - מלאכים ממש / שמא נתלכלכתי בחטא / התקנה היחידה - לימוד המוסר / כוחו של חטא / זהירות בעשיית המצוות / ויותר יעקב לבדו / מי שדבוק בה' לא יארע לו כל נזק / חובתנו לשמור על ההנהגה בדרך ישראל סבא / תמוכין דאורייתא / וישלח יעקב מלאכים - מלאכים ממש

מפתח חידושי תורה

- א. בענין אם עשו ידע שיעקב חוזר לארץ ישראל
- ב. בענין ויהי לי שור וחמור ולא הזכיר גם גמל
- ג. בענין אם המלאכים מתפללים
- ד. בענין שם ישורון
- ה. בענין בני החורי
- ו. בענין מגדיאל זו מלכות רומי

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמות

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמעון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

בעזרת ה' יתברך, נראה כמה ענינים בפרשה, פרשת וישלח.

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום. ויצו אותם לאמר **כה תאמרון לאדוני לעשיו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה.** ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך. הפגישה הנוראה הזו של יעקב עם עשיו, באה ללמד אותנו לדורות הרבה לימודים, וכמו שכותב הרמב"ן (בראשית י"ב ו') כי 'מעשה אבות סימן לבנים'. ובכלל זה ש'מעשה אבות סימן לבנים' יש שני חלקים, גם שכל מה שהיה לאבות יארע גם עם הבנים, וגם על הבנים ללמוד מדרכי האבות כיצד גם הם ינהגו. ובאמת אין דור שאין בו את ה'עשיו' שלו, ובכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו. ויש לנו את החסד שהקב"ה מצילנו מידם, כמו שעמד תמיד לימינם של האבות והושיעם.

יעקב ועשיו נפרדו זה למעלה מעשרים שנה, אך סוף סוף חוזר יעקב לביתו, ורק עכשיו יכול לשוב כאשר יש לו בידו את הנשק בו ינצח את עשיו, "ויהי לי שור וחמור", 'שור' זהו יוסף שטנו של עשיו, שאין עשיו נופל אלא ביד בני בניה של רחל כדרשת רבותינו (בראשית רבה עג, ז. ועיין בבא בתרא כגז), ו'חמור' הוא יששכר שאמור בו "יששכר חמור גרם" (בעל הטורים בראשית ל"ב ו'). וכיון שיש ליעקב את כחו של יוסף הצדיק ואת כחו של יששכר, שזהו כח התורה עתה יכול הוא לשוב אל ביתו בלא לפחד מכל הקמים עליו.

רש"י מביא כאן את דברי רבותינו (בראשית רבה, עה, ד), שהמלאכים ששלח יעקב לעשיו, היו מלאכים ממש. הפירוש של המילה 'מלאך' - היא שליח. לכל שליח ניתן לקרוא "מלאך". ולזה מפרש רש"י, שלא תמעה לומר שיעקב שלח סתם שליחים, אלא דע כי היו אלו מלאכים ממש.

וכי מהיכן היו לו ליעקב מלאכים שיכול היה לשלוח אותם? היה לו בית חרושת לייצור מלאכים? והתשובה היא שאכן כן. כל אדם יש לו כזה בית חרושת, כי במעשיו הטובים יוצר מלאכים טובים, ולהיפך חלילה. אדם שיושב ועוסק בתורה שעה אחת, עם כל גדרי מצות תלמוד תורה, באימה ובריאה ולשמה, ברא לו באותה השעה למעלה מעשרת אלפים מלאכים! כדכתב רבינו החפץ חיים ז"ל בספר תורת הבית (פ"ב ופ"ג).

יעקב אבינו בחיר שבאבות, היו לו מלאכים שיכל לשלוח אותם. מהיכן? - מתורתו וממצוותיו.

ואת הדברים האלו שולח יעקב ביד המלאכים לומר לעשיו, דע, כי עם לבן גרתי, אבל לא למדתי ממעשיו הרעים ותרי"ג מצוות שמרתי, ונשארתי דבוק בה' יתברך, ועוד זאת עכשיו יש לי "שור וחמור", את כח יוסף הצדיק ואת כח התורה של יששכר. ועשיו יודע מהם מלאכים, שכן גדל בבית יצחק אבינו ועל ברכי אברהם, אך עם כל זאת אומרת התורה:

שמה נתלכלכתי בחטא

וישובו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו וגם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו. ומביא רש"י בשם רבותינו במדרש (בראשית רבה, עה, ז): אתה אומר אחי הוא, אתה קורא לו אחי, "באנו אל אחיך", אבל הוא נוהג עמך כעשיו הרשע, עודנו בשנאתו. אמנם עברו שנים על גבי שנים מאז מעשה מכירת הבכורה והברכות, אבל אף על פי כן לא כהתה שנאתו עליך במאומה, ועדיין נשאר הוא בגדר של 'עשיו'.

ויירא יעקב מאד ויצר לו. כששומע יעקב אבינו את התשובה הזו שהשיבו לו המלאכים, ונודע לו שעשיו עודנו בשנאתו והוא בא יחד עם פלוגה גדולה, ארבע מאות איש עמו, "ויירא יעקב מאד". ומדוע? מה יש לו לפחד? על מה החרדה הגדולה של יעקב אבינו, בחיר שבאבות? **רש"י** בהמשך מפרש ממה היה החשש של יעקב. על הפסוק 'קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך', מפרש רש"י: "נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא שמה משהבטחתני נתלכלכתי בחטא, ויגרום לי להמסר ביד עשיו". **הבה** ונתבונן*. המלאכים ששלח יעקב שבים אליו ואומרים לו, בא עשיו וארבע מאות איש עמו, ויעקב אבינו מבין טוב טוב למה הם באו. הם לא באו לשבת אתו לאכול ארוחת צהרים נכבדה.. לכל היותר אולי באו לסעודת סיום.. לכלות את יעקב.

יעקב רואה שלמרות שעברו שנים רבות עדיין עומד עשיו בשנאתו ועומד בהבטחתו להרוג אותו, ויעקב אבינו לא ירא ולא מפחד מזה כלל. ממה הוא דואג? 'שמה נתלכלכתי בחטא'. ובאמת, גם לא כתוב שמה נתלכלכתי ב'חטאים', אלא 'חטא', אפילו חטא אחד. והאבן עזרא מוסיף, מאיזה חטא? - במחשבה. לא דאג יעקב על שמה ואולי חטא חטא במעשה, אבל פחד שמה חיסר במחשבה, ומחמת זה התלכלך ויגרום הדבר שיימסר ביד עשיו.

בפרשה הקודמת, כתוב שיעקב בעת שהיה בהליכתו אל בית לבן, 'וישכב במקום ההוא'. ישן במקום בית המקדש. והתרגום יונתן שם מונה חמשה ניסים שהיו ליעקב באותה השעה.

ומוסיף התרגום: "ענין ואמרין בשעה שהיה יעקב אבינו ישן, היו אומרים המלאכים, אתון חמוץ יעקב חסידא, בואו וטראו את יעקב החסיד, דאיקונין דיליה קביעא בכורסי יקרא דהויתון מתחמדין למחמי יתיה". כל הזמן 'הויתון מתחמדין למחמי יתיה' - רציתם

א. כתב הרמח"ל (בתחילת חיבורו דרך עין החיים), שכמו שגחלת צריכים לנפוח בה ולחיות אותה כדי שהיא תתלהט ותהפך לאש, כך גם דברי רבותינו שבאים בקוצר וברמיזה צריכים לנפוח בהם, להתבונן בהם ולשנן אותם, עדי יתהפכו להיות אש המלהטת בלבו של אדם ומשלחבת לבו לעבודת ה' יתברך.

והשתוקקתם לראות את פני יעקב, אבל לא הייתם יכולים להביט בו בשעה שהיה ער ועוסק בתורה. אבל עכשיו שהוא ישן, בואו ותראו אותו, זו ההזדמנות שאפשר להביט בו.

בגמרא אמרו (סוכה דף כח): "שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן. גדול שבכולם יונתן בן עוזיאל, קטן שבכולם רבן יוחנן בן זכאי. אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף". למה כל עוף הפורח היה נשרף? – מפרש שם הריטב"א בחידושו, כי במקום שהיה לומד יונתן בן עוזיאל היתה השראת שכינה כמעמד הר סיני, וכמו שבהר סיני בשעת מתן תורה אף אחד לא יכל להיות עליו מרוב ריבוי הקדושה והשכינה ששרתה שם והאש הייתה שולטת, כך גם הזמן שעסק יונתן בן עוזיאל אז בתורה הרי הוא כמו מתן תורה עצמו.

ויש מפרשים עוד במה שאומרת הגמרא ש"כל עוף הפורח עליו מיד נשרף", שהכוונה בזה לרבות את המלאכים. הרי בפסוק כתוב (קהל י, ט) "עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר", ואמרו רבותינו (דברים רבה ו, י) שהכוונה למלאכים, וממילא כשאמרו 'כל עוף היה נשרף' הכוונה אפילו למלאך. וזאת משום שכל כך היה ריבוי השכינה והקדושה בעת עסקו בתורה של יונתן בן עוזיאל, שגם מלאכים לא יכולים היו להתקרב לשם.

ואם אצל יונתן בן עוזיאל היה כך, הרי קל וחומר שאצל יעקב היה גם כן כך ובכפל כפלים. ולכן היו המלאכים אומרים, עכשיו שיעקב ישן זהו הזמן שאפשר לבוא ולראות אותו, בואו. 'בכן שאר מלאכי קדישא דה' נחתין למסתכלא ביה', באמת באו כל המלאכים להסתכל בו. כאן רואים אפס קצהו של מעלתו יעקב אבינו בחיר שבאבות, שאפילו מלאכים לא היו יכולים להיות במחיצתו.

והנה כאן אנו רואים איך יעקב אבינו יושב וירא וחרד. מה יש? הרי הקב"ה הבטיח לו 'ושמרתיו בכל אשר תלך', ומה לו לדאוג? – שמא נתלכלכתי בחטא. לולי זה באמת הוא לא חושש מעשיו, ולא חושש מארבע מאות איש עמו. אבל עומד יעקב וחושש פן יש איזה חטא קל בידו, חטא במחשבה, וחטא זה יפסיד ממנו את הכל.

כאן אנחנו למדים כמה חטא אחד, ואפילו אם הוא במחשבה בלבד, כמה הפסד הוא יכול לגרום. ואם יעקב אבינו בחיר שבאבות, שמלאכי השרת היו מתחמדין ומשתוקקים לראותו, כל כך ירא וחרד חרדה גדולה מפני החטא, אנו מה נענה אבתריה.

כל אחד צריך להתבונן היטב בדבר הזה. יעקב אבינו לא חושש מעשיו כי הוא זה, הוא יודע שגם אם יבוא השונא הכי גדול שלו עם אנשים מרובים על מנת להורגו, הם

ב. בזהר הקדוש פרשת בהעלותך (דף קמט:) רבי שמעון בר יוחאי מקלל קללות נמרצות מי שחושב שהפרשיות שלנו הם "קובץ סיפורים"... הכל זה תורה אלהית שמשה רבינו הביאה ממרומים בשבילנו, כדי ללמדנו בינה, להאיר עינינו ולחנך אותנו.

לא יוכלו לפגוע בו בקצה הציפורן כיון שה' שומר עליו, אבל אם התלכלך בחטא אחד, הגם שהוא יעקב אבינו, האדם הגדול בענקים, מי יודע מה יהיה. לא עשיו ממית אלא החטא ממית. ונראה מעט מדבריו של רבי לייב חסמן זצ"ל (אור יהל וישלח): **אנו עומדים ותמהים על הפחד הזה, כי אין לנו מושג מה הוא רוחניות ומה זה חטא.** פעם הגיע אלינו מישוהו וסיפר שהוא מפחד בגלל העבירות שבידו? לא שמענו. תמיד יש לאדם סיבות אחרות למה הוא מפחד. פעם הוא מפחד מהשכנים ופעם הוא מפחד ממס הכנסה, מפחד מפלוני ומאלמוני, אבל האם שמענו אדם אומר, אוי לי ואבוי לי שנכשלתי באיזה איסור חס ושלום ועכשיו אני נורא מפחד מזה? לא שמענו כזאת מעולם. מה הוא אומר? 'בעזרת ה' יהיה טוב יהיה בסדר'.. למה? מה יהיה? יהיה ראש השנה.. עוד מעט יבוא ראש השנה ואעשה תשובה.

והנה, אנחנו נמצאים חודשיים וחצי מאז תחילת השנה, כל אחד יראה ויבחן האם באמת היתה לו הארה בימים הנוראים שהוא לקח עמו למשך השנה כולה? האם באמת הוא שומר את כל הקבלות שקיבל על עצמו בימים הנוראים ונהפך לאיש אחר? האם לכל הפחות אנחנו דואגים על זה, יראים ומפחדים מהחטאים שבידינו? או שרק מהחיסרון בבנק אנו חוששים.. **למה** זה כך? למה אנחנו אין דעתנו על עבירות שבידינו, ורואים אנו איך המבט של יעקב אבינו היה הפוך לגמרי? דוקא מעשיו וארבע מאות איש הוא לא מתירא, אבל מחטא שבידו "ויירא יעקב מאד".

אומר רבי לייב, אל תתמה על הפחד הזה של יעקב, כי אנחנו אין לנו מושג מה זה רוחניות ומה זה חטא. **אבל יעקב אבינו האדם שבמרכבה הוא ידע והבין זאת,** הוא ידע מהו חיסרון של חטא אחד, ואיך חטא אחד במחשבה יכול לגרום ולבטל את כל ההבטחות הטובות שהבטיח לו ה'. וזו הערה נוראה, כשאדם מתבונן ורואה איך היו רבותינו ואבותינו חרדים וחוששים מחטא שבידם.

מביא רבי לייב את המעשה המפורסם, המובא בגמרא במסכת סנהדרין (דף קא.), ברבי אליעזר ורבי עקיבא.

רבי אליעזר, הוא רבי אליעזר הגדול - רבי אליעזר בן הורקנוס, שהיה תלמידו הוותיק של רבן יוחנן בן זכאי ורבו של רבי עקיבא. הגמרא במסכת סוכה (כח.) מפליגה הפלגות עצומות ביותר במעלותיו של רבי אליעזר הגדול, ואין אחד שסיפרו עליו כמו שאמרו על רבי אליעזר. שם אמרו עליו שהיה הראשון שבא לבית המדרש ואחרון שיוצא ממנו, ומימיו לא שח שיחת חולין, והיה בקי בכל התורה כולה ובכל החכמות כולן, בכל מכל כל. ובשעה

ג. כלל גדול בידנו, שכל מעשה המובא בתלמוד יש בו לימוד בעבורנו. רבינא ורב אשי מסדרי התלמוד היו מקמצים במילים, ואם הביאו מעשה בתלמוד, על כרחך שיש בו הרבה מוסר השכל בשבילנו.

שנפטר, אומרת הגמרא בסנהדרין (סח.) שהוא עצמו בכה ואמר על שתי ידיו, אוי לכם שתי זרועותיי שהם כמו שני ספרי תורה שנגללין. ורבו רבן יוחנן בן זכאי אמר והעיד עליו שאם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזניים ורבי אליעזר בן הורקנוס בכף שניה, מכריע הוא את כל חכמי ישראל (אבות פ"ב מ"ח).

במדרש כתוב (שיר השירים רבה א, כ) שלאחר פטירתו של רבי אליעזר כשנכנס רבי יהושע לבית המדרש וראה את האבן שעליו היה יושב רבי אליעזר, התחיל מנשק ומחבק את האבן ואמר "האבן הזה דומה להר סיני וזה שישב עליה דומה לארון הברית".

זה היה התנא האלהי רבי אליעזר הגדול. ומספרת הגמרא בסנהדרין (ק"א ב') שבשעה שרבי אליעזר חלה נכנסו תלמידיו לבקרו. אמר להם רבי אליעזר: **חימה עזה יש בעולם**. 'חימה' מלשון כעס, כמו שמפרש רש"י, "על עצמו היה אומר, שכעס עליו המקום והכביד חליו". כיון שראו התלמידים שהכביד חליו של רבי אליעזר, **התחילו בוכים**. תלמיד שכל תורתו ממנו, ואוהב את רבו אהבת נפש, רואה את רבו שרוי בצער גדול - בוכים.

והיה רבי עקיבא משחק. רבי עקיבא שהיה גם הוא תלמידו של רבי אליעזר כמו שאמרנו, לא די שלא ראו עליו שהוא בוכה, אלא היה עוד שוחק ושמח. אמרו לו חבריו, **עקיבא למה אתה משחק?** על מה השמחה הזו?! - **אמר להם וכי מפני מה אתם בוכים**. עד שאתם שואלים אותי למה אני משחק, תגידו אתם למה אתם בוכים. אמרו לו: **אפשר ספר תורה שרוי בצער ולא נבכה?** אנחנו לא מבינים ולא יורדים לסוף דעתך. הרי ספר תורה שרוי בצער, גדול הדור, רבינו המובהק, סובל ומצטער, ואנו לא נצטער? - **אמר להם לכך אני משחק**. בדיוק הפוך, אותו הדבר שגורם לכם להיות בצער ולבכות, לי הוא גורם את השחוק. כל זמן שהייתי רואה את רבי שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה ואין שמנו מבאיש ואין דובשנו מדביש אמרתי שמא חס ושלום קיבל רבי עולמו, כל זמן שראיתי שהרב שלי שרוי בשלווה, היין שעושה יוצא מוצלח ומתוק, אז הייתי שרוי בדאגה. אז הייתי בוכה. כאשר הייתי רואה את רבי אליעזר שם את הפשתן במים לרכך אותו כדי לעשות ממנו בד, ולא לוקה אלא יוצא טוב ומשובח, אז הייתי יושב ודואג. למה? - הייתי אומר שמא חס ושלום קיבל רבי עולמו. ומפרש רש"י: 'שמא קיבל את כל שכרו'. לזה הייתי יושב ודואג אולי הרב שלי קיבל פה בעולם הזה את כל שכרו שמגיע לו לעולם הבא.

אבל עכשיו, אומר רבי עקיבא, **שאני רואה את רבי בצער, אני שמח**. פירש רש"י: "עכשיו שאני רואה את רבי בצער, ושכרו משתמר לעולם הבא לכך אני שמח". לכן אני להיפך מכם, בשנים שעברו, כשאתם הייתם שמחים טובי לב, אז אני הייתי בוכה. אבל עכשיו שאתם בוכים, דוקא עכשיו אני שמח ואין לי עוד דאגה, כי יודע אני שהולך רבי אליעזר אל בית עולמו וכל שכרו שמור עמו לעולם הבא.

אמר לו רבי אליעזר רבי אליעזר שמע את המושא ומתן שבין התלמידים ובין רבי עקיבא, עקיבא כלום חיסרתי מן התורה כולה. הרי אמרת שהיית יושב ודואג אולי אני מקבל את שכרי בעולם הזה, וכי חיסרתי מן התורה כולה? עשיתי איזה דבר שלא כהוגן, שבגללו הייתי צריך להפסיד את זכותי לעולם הבא וליטול את שכרי כאן בזה העולם השפל? - **אמר לו רבי עקיבא למדתנו רבינו, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא.** אלו היו דברי רבי עקיבא לרבו הגדול.

והדברים מבהילים ונוקבים את הלב עד בית חללו. הלא זהו שיג ושיח בין תנאים קדושי עליון, "זוטי דאית בכו מחיה מתים" (עבודה זרה י'), הקטנים שבתנאים היו מחיי מתים, וכל שכן הגדולים שבחבורה כמו רבי אליעזר ורבי עקיבא מעתיקי השמועה. והנה כאן יושב רבי עקיבא שהנחיל לנו את כל התורה כמו שאומרת הגמרא (יבמות סב: סנהדרין פו.) ביחד עם רבו רבי אליעזר שנתן לו את כל התורה כולה, ועל מה הדיבורים ביניהם? שמא ואולי רבי אליעזר אכל את שכרו בעולם הזה.

כשרבי עקיבא רואה את רבו, התנא האלהי רבי אליעזר הגדול, שכמו שאמרנו, רק עליו מוזכר שהיה נכנס לבית המדרש הראשון ויוצא האחרון^ד, שהאבן עליה יושב דומה להר סיני, חולה ומתפתל ביסורין, - עומד ושמוח על צער רבו. למה? כי חשש תמיד שמא למרות שיש לרבי אליעזר כל כך הרבה זכויות לאין קץ, מכל מקום אולי בכל אופן היה לו איזה חטא שמחמתו הפסיד את כל שכרו לעולם הבא. רק עכשיו, שראה שרבו לא נהנה מהעולם הזה, ואדרבה הוא סובל ומתייסר, היה שמוח.

והנה, צריכים להתבונן ולהעמיק עוד בדבר. מבואר אם כן, שרבי עקיבא חשש פן קיבל רבי אליעזר את שכרו בעולם הזה. ובכן, מי הוא זה שאוכל את עולמו פה, ונותן לו הקב"ה את שכרו בעולם הזה?

אומר הפסוק בפרשת ואתחנן (דברים ז, י) 'ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו'. ומפרש רש"י שם: "בחיי מושלם לו גמולו הטוב כדי להאבידו מן העולם הבא". נורא נוראות. אדם מגיע לעולם הבא ומקווה לקבל את שכרו הטוב על מעשיו הטובים שעשה, ומגלה שאת כל שכרו כבר ניצל וקיבל בעולם הזה, אשר כל תענוגיו לא שווים מאומה ביחס לתענוג הנשמה רגע אחד בעולם הבא^ה.

ד. וכתב הגאון רד"ל ז"ל במבוא לפירושו למדרש פרקי רבי אליעזר שענין זה נרמז במשניות, שכן התנא הראשון שזכר במשניות הוא רבי אליעזר בראש ברכות, וגם התנא האחרון שזכר במשנה [בלי הברייתא שנוספה בסוף - מסכת עוקצין] הוא רבי אליעזר. לרמזו שהיה ראשון לכל חבריו בבית המדרש ואחרון להם.

ה. החפץ חיים בספר שם עולם ח"א (פרק ו') מרעיש על זה ואומר, יש אנשים שבסתר לבם תמיד

ובמי נוהג כך הקב"ה? - "לשונאיו". כך אומר הפסוק. ומזה דאגו רבי אליעזר ורבי עקיבא! רבי עקיבא חשש שמא רבי אליעזר אוכל את זכויותיו בעולם הזה, מפני ששמא גם הוא בגדר הזה!

מסתכלים על אחרים ואומרים, בוא תראה את פלוני, כמה רשע הוא, עשרה גיהנם בעולם הזה היה מגיע לו, ולמרות כל זאת הרי הוא עשיר. יש לו שתי דירות אחת לחורף ואחת לקיץ, שתי מכוניות אחת בשרית ואחת חלבית... הכל יש לו. ואני - להיפך. אני שמתפלל שלש תפילות ביום, ולפעמים גם ארבע תפילות באם שכחתי יעלה ויבוא. וקובע שיעורים לתורה, למרות זאת אין לי כלום. היה החפץ חיים מרעיש על ההרגשה הזו, ואומר, אל לך להסתכל על הרשע שנהנה כאן מהעולם הזה ולקנא בו, כי הקב"ה מביא לו את זה כאן כדי לאבד את שכרו לעולם הבא. אדרבה, תרחם עליו על שנהנה מזה העולם השפל.

אמר החפץ חיים, משל למה הדבר דומה? לשר נכבד אחד מהיושבים לפני המלך, שנתפס בוגד ומורד במלכו. במשך תקופה ראו ששונאי המלך יודעים את כל התוכניות של המלך, והבינו שיש מישוהו שמעביר להם את סודות המלוכה. חקרו וביררו, וגילו שיש בתוך הארמון מלשין. דרשו עוד ועוד, עד שמצאו ותפסו את אותו השר, שהיה שומע ויודע את כל סודות המלוכה ומעביר אותם לשונאי המלך.

עשו לאותו השר משפט מהיר, ויצא משפטו ודינו להריגה. נמלכו והחליטו, שלא יהרגו אותו בתליה, שכן בעבור מעשה חמור שכזה זה נחשב כמיתת נשיקה... רצו להמית אותו במיתה משונה שיתייסר בה בכל רגע ורגע. חשבו וחשבו עד שמצאו מיתה אכזרית. מה? החליטו שיקחו אותו וישימו אותו בתוך כלוב של זכוכית, ושם ימות ברעב. כל אנשי הממלכה יוכלו לבוא ולראות אותו מבעד לזכוכית, ויראו מה הוא עונשו של בוגד.

וכך היה. "וירימו קול במחנה", כל מי שרוצה לבוא ולראות -הכניסה חופשית. ובכן, ביום הראשון היה השר עוד יכול לסבול את הרעב, בשני כבר היה לו יותר קשה, בשלישי הרעב כבר מציק לו בכל רגע ורגע והוא מסתובב בכלוב כארי בסוגר, חלוש בלא מאכל ומשקה. וכך עברו עוד יום ויומים, והנה ביום הרביעי או החמישי בא אחד הכפריים מכפר מרוחק, שגם הוא שמע על השר הבוגד ובא לראות את עונשו.

התקרב הכפרי אל הכלוב, ומה הוא רואה? רואה את השר יושב בכלוב ואוכל בשר. התחיל אומר הכפרי, איזה שקר עשו? הלא אמרו לי תבוא ותראה את השר מקבל את עונשו, וטרחתי והגעתי במיוחד מהכפר בשביל זה, ולבסוף אני רואה כיצד הוא יושב שם בשלווה ואוכל בשר? אמרו לו, שוטה! וכי אתה יודע איזה בשר הוא אוכל? - **את בשרו שלו**. מרוב הרעב שהיה לו לאותו השר לא יכל עוד להחזיק מעמד והחל לתלוש ולאכול מבשרו.

אומר החפץ חיים, זה בדיקת המצב במי שאתה רואה את פלוני שהוא רשע גמור ולמרות זאת יש לו כל טוב סלה. נכון, הוא אוכל בשר, אבל איזה בשר הוא אוכל? - את בשרו שלו. 'ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו'. הקב"ה מביא לו את שכרו השייך לו שעשה איזו מצוה כדי שיאכל את זה כאן בעולם הזה, ונמצא מפסיד את כל חלקו לעולם הבא.

התקנה היחידה - לימוד המוסר

אומר רבי לייב זצ"ל, תסמנה שערות ראש ויידעו וימס לב מבין בפחד פחדים מכל זה מהו חטא ועד היכן מגיע. אנחנו יושבים שאננים. אדם אומר מה חסר לי? אני לומד ומתפלל, עושה חסדים ונותן צדקות. אבל כאן אנחנו רואים ממה חששו התנאים הקדושים, ממה יעקב אבינו שהיו המלאכים מתחמדין לראותו היה יושב ודואג, שמא נכשל בחטא אחד, במחשבה.

והתקנה הראשונה שלנו בדבר הזה היא עצם הידיעה המוחשית בדבר הזה. כל בעלי המוסר אמרו, חולה שיודע שהוא חולה יש עוד סיכויים שיבריא, למה? – הוא יכול לדאוג לעצמו, הוא ילך להשיג רופא טוב, ורפואה טובה למכתו. אבל חולה שלא יודע בכלל שהוא חולה אינו ואביו לו. הוא אומר מה אני צריך ללכת לרופא, הרי אני בריא? ואז ביום אחד בהיר מתגבר עליו החולי ונמצא מת חלילה. לכן כשאדם יודע את המציאות שלו איפה הוא עומד, הוא יודע מה לעשות ומה לבקש, איזה מזור לחוליו ואיזה רפואה לחטאיו.

לכן אסור לאדם ללכת בעיניים עצומות, ועליו ראשית כל להכיר את עצמו. הפסוק אומר (ירמיה ב, לה) 'הנני נשפט אותך על אמריך לא חטאתי'. זה יסוד התוכחה שירמיהו הנביא צועק ומוכיח את הדור שלו, הדור של החורבן. 'אמרך לא חטאתי'. מפני שאם היו יודעים שחוטאים, אז היתה תקוה שיחפשו רפואה ותהיה תקנה. אבל מי שחושב שהכל בסדר, מה חסר לי? אזי מכתו אנושה. ואין אדם מכיר את עצמו? – בלימוד מוסר קבוע ותמידי, אשר פוקח את עיני האדם ומעמיד אותו על מצבו.

החפץ חיים היה מרעיש תמיד ואומר, יש אנשים שמוכנים לשמוע הכל, אבל דברי מוסר – לא. בעצמו סיפר, שפעם הגיע אחד אל החפץ חיים בוורשא כדי לקנות את כל הספרים של החפץ חיים. ובאמת את כל הספרים המרובים שכתב החפץ חיים, קרוב לשלשים ספרים, משנה ברורה, אהבת חסד, תורת הבית ועוד ועוד, את כולם הוא קנה, לבד מספר אחד. את שמירת הלשון, הלכות לשון הרע, הוא לא רצה לקנות.

שאל אותו החפץ חיים, למה לא תקנה גם את הספר הזה של שמירת הלשון? הלא חיברתי אותו בדיוק כמו את כל שאר הספרים? אמר לו, תשמע כבוד הרב, אני סוחר, ועיקר הפרסה שלי זה מלשון הרע. אהבת חסד? אין בעיה אני יכול לפתוח גמ"ח. אבל לשון הרע? – בזה אני לא יכול לעמוד. לכן יותר טוב שלא אקח את הספר, שאהיה בכלל מה שאמרו מוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידין.

יש הרבה כאלו.. לא רוצים ללמוד את ההלכות ואומרים עדיף לא לדעת, נהיה שוגגים.. החפץ חיים (משנה ברורה ס"ס תכ"ו בביאור הלכה) מביא על זה משל מפורסם. פעם היה אחד שהוצרך ללכת לאיזה עיר, ובטרים יציאתו אמרו לו, תזהר, תדע שהדרך שבה אתה מתעתד ללכת, היא דרך מסוכנת. יש בורות בדרך, יש חיות רעות, ויש גם שודדים בדרך.

אמר האיש, אני לא מפחד מכלום, יש לי עצה אחת כנגד כולם. מה העצה? - אני אסגור את העיניים... אסגור את העיניים ולא אראה את כל מה שאתם מדברים עליו.

אחד כזה אנושה מכתו. כולם יבואו עליו. גם יפול בבורות, גם תבוא עליו חיה רעה וגם יבואו השודדים. אותו הדבר, אמר החפץ חיים, במי שאומר 'אני סוגר את העיניים, מוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, הכל יעבור בשלום'. אין דבר כזה. אתה צריך לראות את עצמך איפה אתה אווזו, לעשות בכל יום ויום בדיקה ובחינה, לפחד חלילה אולי החטא גורם, וזה מביא את כל הצרות.

זה מה שלמדנו מהפרשה הזו. כמה צריכים אנו לירא ולפחד מחטא שבידינו. יש הרבה אנשים שמפחדים וחוששים מכל מיני דברים. לפעמים מדברים אמיתיים, ולפעמים מדברים בטלים. כל אחד יראה בעצמו, שיש דברים אחרים שמפחידים אותו, ללכת בלילה רחוב אחד בחושך הוא מפחד [ואמנם בזמננו יש לזה בית מיחוש...]. אבל הדבר האמיתי ממנו יש לירא ולחשוש, הוא החטא, ואפילו אם הוא רק חטא במחשבה. קל וחומר אם הוא חטא במעשה, ובן בנו של קל וחומר אם הוא חטא במזיד, מה נאמר ומה נדבר.

לכן אמר רבי יוסי הגלילי במסכת סוטה (דף מד.), שכשהיו אומרים במלחמה (דברים כ, ח) 'מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו' הכוונה היא למי שיש עבירות בידו. מזה יש להתיירא. ואפילו אם הוא רק **עבירה דרבנן**, כמו שאומרת שם הגמרא. וכך פירשו רבותינו את הפסוק 'אשרי אדם מפחד תמיד' (משלי כ"ח י"ד) ומלבי"ם שם, ורוח חיים (אבות פ"ב מ"ב), שמפחד מעבירות שבידו. מזה בלבד צריך האדם לפחד.

וזה התשובה למה שהרבה שואלים, הרי אנחנו משתדלים בלימוד התורה ועושים מצוות ואף על פי כן בסוף לא מקבלים כלום. אבל אולי באמת יש לך כלי, כמו שאתה אומר, אבל ניקבת אותו, וכל הברכה שהיתה צריכה לבוא לך על התפילות שלך, הלימוד שלך, הכל הולך ויוצא דרך הנקב הזה? אולי יש איזה חטא שאדם עשה ופגם בכלי, ולכן למרות שמשפיעים לו ברכה מן השמים, הוא מאבד את זה לעצמו בידים?

על הגאון מוילנא זצ"ל סיפרו, שפעם ביום שבת קדש, בעת שהיה יושב ולומד בתורה ברוב יגיעה ועמל כדרכו, נגע בטעות במוקצה. אמרו לו התלמידים שנגע במוקצה, ולא שהזיז אותו אלא רק נגע בו, ובשגגה, תוך כדי שקידת הלימוד. מיד כשהודיעו לו את זה, נפל מתעלף, מרוב הצער ועגמת הנפש שהיתה לו. ולא שזה איסור, הלא לא טלטל את המוקצה, וגם היה שוגג, אבל זה כבר מתקרב לאיסור, יש כאן דררא דאיסורא, ולכן נפל מתעלף. אבותינו ורבותינו ידעו מה זה חטא וכמה הוא יכול לקלקל, כמו שראינו כאן אצל יעקב אבינו, רבי עקיבא ורבי אליעזר.

הגמרא אומרת כיון שעשה אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר. זו הסיבה האמיתית

לכך שאנחנו לא מזדעזעים מחטא. זה נעשה בעינינו כהיתר חס וחלילה. והפתרון בדבר הזה הוא אך ורק על ידי שקידה בתורה, שמקרבת את האדם להקב"ה ומקדשת אותו, וזה יביא אותו להיות ירא וחרד מן העבירות. וכמו שאמרנו, לימוד המוסר הוא ראש וראשון בסדר הלימוד, ועליו אסור לוותר. (ועיי' משנה ברורה סימן א' אות י"ב וסימן תר"ג אות ב' ועוד). כל יום צריך שיהיה בו לימוד מוסר ועריכת המחשבות לעבודת ה' כמו שכותב רבינו יונה ז"ל בשערי תשובה (ש"ב אות א' ואות ט' וש"ג אות ט"ו ועוד).

כוחו של חטא

וגם בהמשך הפרשה אנחנו רואים מהו הכח של חטא אחד, ומה הוא יכול לגרום. אחרי שיעקב אבינו עובר את כל הפגישה שלו עם עשיו, באה עליו צרה אחרת. **ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב לראות בבנות הארץ.** כל הפרשה הזו אומרת דרשני, ורבותינו במדרש רבה האריכו הרבה לבאר בענין זה.

איך קורה כדבר הזה, שדינה בת יעקב יוצאת? רש"י מביא בשם רבותינו שדקדקו (בראשית רבה פ, ה), למה כתוב 'ותצא דינה בת לאה', ולא בת יעקב? ודאי היה צריך להיות כתוב בת יעקב? אומר רש"י, "אלא על שם יציאתה נקראת בת לאה, שאף היא יצאנית היתה, שנאמר ותצא לאה לקראתו". חז"ל (בראשית רבה פ"פ ס"א, ותנחומא וישלח ס"ז) דרשו על זה את הפסוק ביחזקאל (טז, מד) "הנה כל המושל עליך ימושול לאמור **כאמה בתה**". כמו האם - כך גם הבת.

כאן רואים דבר נורא, כמה גדול הוא כוחו של חטא אחד. אצל לאה מצאנו את הנקודה הזו שהיא יצאה. 'ותצא לאה לקראתו'. בשביל מה היא יצאה? לעוון? חלילה וחס. לדבר מצוה היא יצאה. האור החיים הקדוש אומר בפרשה הקודמת (ל, טז), למה יצאה לאה לקראת יעקב? - כי אם היה יעקב בא מקודם אצל רחל ואחר כך היה יוצא מאהל של רחל ובא אל לאה, היה הצער של רחל כפלים. כדי לחסוך לרחל את העגמת נפש ואת הצער הזה רצתה לאה שיעקב יבוא מלכתחילה אליה.

ובמדרש אמרו רבותינו (בראשית רבה עב, ה), "אמר רבי אבהו צפה הקדוש ברוך הוא שלא היתה מונתה אלא לשם שמים להעמיד שבטים". אם כן רואים שהכל היה לשם שמים, כדי להעמיד שבטים וכדי שלא לצער יותר את רחל, והרי לכן אומר הפסוק, 'וישמע ה' אל לאה ותלד בן חמישי ליעקב', הקב"ה סייע את לאה בדבר הזה שיצא ממנו יששכר. אם כן מה הכוונה בדברי רבותינו שיציאתה של לאה גרמה לדינה מה שקרה?

אומר רבי לייב חסמון זצ"ל (פרקי מחשבות עמוד לג), הרי שלמדים מכאן דבר נורא, שעם כל זה שהיתה מונתה לשם שמים, מכל מקום יש כאן איזו נקודה של חסרון וחטא במידה

הכי קטנה במה שיצאה, הלא כל כבודה בת מלך פנימה, וחיסרון זה גרם שימסר גם הוא אצל דינה וגרם המעשה הזה שדינה יצאה גם היא לראות בבנות הארץ.

אנחנו לא תופסים ככה מעשה. אומרים: עושים משהו, מה כבר יוצא מזה. אבל אתה לא יכול לדעת מה יצא מכל מעשה, הכי קטן. איך זה משפיע עליך, ואיך זה משפיע על המשך הדורות הבאים!

זחירות בעשיית המצוות

וכאן אצל לאה אנחנו צריכים להתעורר, במה שאמר רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שיש מושג של שוחד של מצוה. אדם אומר, כיון שעכשיו אני עוסק במצוה, אני יכול לעשות מה שאני רוצה. הוא סבור שמפני שהוא עושה מצוה אז הותרו לו כל הרצועות ועושה כל מה שלבו חפץ. וזו טעות גדולה. אתה עושה מצוה - תעשה, אבל תזהר שבדרך למצוה שלך לא תעשה גם עבירה... תזהר כשאתה מקיים את המצוה שלא יגרם ולא יהיה צער לאחרים. ולא - המצוה הזו נפסדת. היא לא שווה הרבה.

זה דבר מצוי שצריך לדעת. יש כאלו שמקיימים מצווה אבל השני יכול לסבול. לדוגמא אם ישנים בחדר אחד כמה אנשים, ואחד רוצה לקום באשמורת הבוקר ללמוד. זה דבר גדול לקום מוקדם וללמוד כמה שעות קודם התפילה, ובפרט שאין הרבה תורה בישראל בשעות האלו, שכן רוב העולם ישנים, והוא נוטל שכר כולם. אבל כשהוא קם, הוא מעיר את כולם. דבר ראשון מדליק את האור, הרי הוא לא יכול לראות בחושך. אחר כך כשעושה נטילת

1. אדם צריך לראות ולהיות צופה לא רק על עצמו אלא גם על הדורות הבאים. רבותינו תמיד עיקר מגמתם היתה על הדורות הבאים, מה יהיה הלאה.

כתוב שאברהם אבינו כשהגיע לעי התפלל. ואמרו רבותינו בגמרא בסנהדרין (דף מד:), שאלמלי תפילתו של אברהם אבינו, חלילה וחס לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט. שכשנכנסו ישראל לעי נחלו מפלה גדולה ונהרג שם יאיר בן מנשה שהיה שקול כנגד רובה של סנהדרין, בגלל חטאו של עכן שעשה מה שעשה. ואם לא היה אברהם אבינו מקדים תפילה, חלילה לא היה נשאר אף אחד, כל ישראל היו נאבדים שם.

ומי שיעשה חשבון, מאברהם אבינו ועד יהושע כמה שנים היו? - קרוב לארבע מאות שנה. וכי משהו מאתנו מתפלל על הנכד שלו? ועל נכד הנכד? הלוואי ונתפלל על עצמנו כמו שצריך.. אבל כאן רואים מה יכול לצאת מתפילה אחת של אדם, חמש מאות שנה לאחר מכן, ועל מה היתה מגמתו וכוונתו של אברהם אבינו דורות רבים קודם. וכך גם כל פעולה שהאדם עושה, חסד אחד שאדם עושה, מי יודע מה זה יכול לגרום לדורות הבאים.

ידים, יכול להתניז על כולם גם כן.. וזה חיסרון. אתה רוצה ללמוד בבוקר טוב, אבל למה השני צריך לסבול מזה?

וסיפר שפעם ראה אחד מגיע לבית הכנסת, וכיוון ששמע שהחזן כבר מגיע לקדושה, רץ מהר מהר להצטרף ולומר 'קדוש קדוש', ותוך כדי ריצתו רמס את זה ודרס את ההוא, ועל אחר הפיל גם כסא.. נכון, קדושה היא מצוה גדולה, אבל למה השני צריך לסבול? יותר טוב כבר היה שתעמוד בחוץ ואל תאמר קדוש קדוש. וכך הביא רבי ישראל עוד דוגמאות כהנה וכהנה, איך אנשים יכולים להפסיד את כל זכות המצוה שלהם כאשר היא באה על חשבון אחרים.

גם בספר פלא יועץ (ערך ראש השנה) מזהיר על אלו שקמים מוקדם לבקש סליחות באשמורת הבוקר, אבל הוא לא מסתפק שהוא קם מוקדם, אלא עומד ומעיר את כולם גם כן. מעיר את אשתו שתכין לו כוס קפה שבלי זה לא יכול ללכת, ואת המשרתת שתדליק את הפנס, ועוד ועוד, ונמצא זה מוסיף עוד עוון בשביל הסליחות שלו.. אתה רוצה לקיים מצוה, טוב מאוד. אבל אם השני נפסד מזה זה כבר לא מצוה. והרבה פעמים אדם נופל בזה. הוא מרגיש, הרי אני עושה מצוה, לא בשבילי אלא בשביל הקב"ה, אז הותרו הרצועות. ולא היא.

יש אחד שעושה שמחת שבע ברכות לחתן אצלו בבית, ומאריך בסעודה עד שתיים בלילה, ורוקדים בביתו כל המסובים, וכל השכנים רוקדים גם כן אתו ביחד. הם רוצים לישון, אבל מה יעשו, יש תזמורת. וכי מי התיר את הדבר? בשביל שמחת חתן וכלה מותר לעבור עבירות? לצער את הבריות? צריך שאלת חכם עד מתי מותר.

סיפרו על גדול אחד שהיה גר בחוץ לארץ בעיר מרחץ. פעם היו ערי מרחצאות, שבהם היו מים מינרליים וכיוצא באלו, בדומה לחמי טבריה, והיו חולים ואנשים חלויים באים לשם כדי להבריא את גופם. ויהי היום ואמרו לרב העיר, שהשבוע הגיע לאותה העיר רב גדול בישראל, שמפאת חוליו הגיע לנוח בעיר המרחץ, לשתות את המים ולהבריא את גופו **ביון** ששמע כך הרב, אמר להם, מיום זה עד שהרב עוזב את העיר אני לא מרשה להדליק נר בלילה בתוך ביתי אחרי השעה שבע או שמונה בערב. כל זמן שהרב הזה נמצא כאן בעיר, ברצוני שיהיה בבית חושך מוחלט בלילות. התפלאו מאוד ושאלו אותו למה? אמר: אין זה משנה. כך אני רוצה שתנהגו עד שיסע.

וכך היה, הרב היה שם שבוע ושבועיים, ובמשך זמן זה לא דלק נר בביתו של הרב. אחרי שנסע אותו רב, אמר לבני ביתו, עכשיו אתם יכולים להדליק את הנרות בלילה עד מתי שאתם רוצים.

שאלו אותו מה פשר ההנהגה הזו? בא רב לעיר ואתה מכבה את הנרות? - אמר להם, בואו ושמעו טעמו של דבר. אני יודע שאחת השעות שצריכים החולים לבוא אל המרחץ

זה בערב, ובאותה השעה היה אמור הרב הזה לעבור על ידי ביתי, וכיון שיראה שיש לי אור דולק בבית ואני יושב ולומד, יהיה לו צער בלב. יתחמץ לבו בקרבו ויאמר, אני הלכתי למרחץ, אני גולה מעירי ומתבטל מדברי תורה, והנה כאן יושב רב המקום ועוסק בתורה, מה עם תורת שלי?! כך היה מצטער הרב הזה בכל ערב מחדש. לכן הוריתי שלא להדליק נר בבית, וכיוון שיראה שחשוך פה, יהיה רגוע. לא יתעורר בלבו תחושת ההחמצה והכאב למה כאן לומדים תורה והוא אינו יכול. זה היה החשבון שלו.

זה מה שאנחנו לומדים מלאה אמנו. ודאי, היא התכוונה לשם שמים והיה כאן מצוה, אבל היה כאן גם חיסרון כל דהו. וכאן אנחנו רואים מהו כחו של חטא, של חיסרון דק מן הדק, וכמה הפסד הוא גורם. הרי בעטיו התגלגל כל הסיפור עם דינה, ובא כל הצער הזה ליעקב, ומחמת זה קרה מה שקרה עם שמעון ולוי "כלי חמס מכרותיהם בסודם אל תבוא נפשי בקהלם אל תחד כבודי" (בראשית מט, ז), וגם רחל בגלל זה לא נקברה ליד יעקב כמו שהביא רש"י בפרשה שעברה מדברי רבותינו (בראשית רבה עב, ג).

וממה נגרם כל זה? ממצוה, אבל כזו שהיה בה חיסרון. בשביל חוט השערה. כמה עלינו לפקוח עינים על ידי לימוד המוסר כדי להכיר את עצמנו, וכמה מוטל עלינו להתחזק בלימוד התורה שמקדש את האדם ומרחיק אותו מהחטאים. ואפילו במצוות עצמם, כמה מוטל עלינו לדקדק שיהיה הכל על פי כל גדרי ההלכה, באופן שלא יפגעו ולא ייגרם שום נזק וצער לשני, כמו שראינו.

ויוותר יעקב לבדו

ויוותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר. וירא כי לא יכל לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו. כל כך יש לנו ללמוד מאבותינו, דרכי מוסר ובינה. בהתבוננות בדרכיהם אנו יכולים ללמוד ולהשכיל הרבה הרבה.

'ויוותר יעקב לבדו'. כאן אנחנו רואים עצה נגד היצר הרע. לעולם אל תשאר לבד. פעמים רבות אדם נופל בחטא, כי הוא לבדו. כשאדם נמצא בחבורה, זה כבר שומר עליו. הוא לא יכול לדבר כל מה שהוא רוצה, לעשות כל מה שהוא רוצה. וגם, בחבורה יש קדושה. אבל כשאדם נמצא לבד, היצר הרע בא להציע לו ללמוד איתו חברותא... זה מה שהיה גם כאן, כיון ש'ויוותר יעקב לבדו' – 'ויאבק איש עמו', הוא כבר בא להלחם בו.

האלשיך הקדוש מאריך בזה בפרשה הבאה, על הפסוק 'ותרא כי אין איש בבית ותתפסחו בבגדו' (בראשית ט"ל י'), ומראה שהרבה מקומות היה כן, שהיצר הרע מצא מקום להתגדר בו בשעה שהיה האדם נמצא לבדו, בלא חברת אנשים. וכלשונו " במקום שאין אנשים משתדל היצר הרע להיות איש בכל מאמצי כוחו וקשה מאד לפרוש".

יש כאלו שתמיד רוצים להיות לבד. אומרים שרוצים שקט, שלא יפריעו להם. שמעתי פעם מאדם גדול, אמר, מה הם עושים? מגרשים את כל האנשים מהבית, תלכו תלכו, אני רוצה להיות לבד, אל תפריעו לי. אחר כך סוגר את הדלת עם המפתח פעם אחת ופעם שניה, וגם סוגר את התריס שאף אחד לא יפריע. אבל משהו אחד הוא שכח לגרש. את מי? - את היצר הרע.. הוא נשאר לשבת שם ביחד אתו. ולכן צריך זהירות בזה. ויותר יעקב לבדו - מיד - ויאבק איש עמו.

מי שדבוק בה' לא יארע לו כל נזק

ובמה היה המאבק? - עלינו להתבונן במאבק של יעקב והמלאך, למה בעלות השחר הצליח המלאך לפגוע ביעקב, ומה היתה מהות פגיעתו. יש לנו נפקא מינה בזה, במה עלינו להתחזק.

רבי עובדיה מספורנו, הספורנו הקדוש, אומר דבר נורא, ונראה את לשונו: "וירא כי לא יכול לו - לרוב דבקו תמיד באל יתברך במחשבה ובדיבור". יעקב אבינו בחיר שבאבות לא הסיח דעת מה' יתברך, ותמיד היה דבוק בו במחשבה ובדיבור. לכן לא יכול היה המלאך ליעקב. הרמב"ם בסוף ספר מורה נבוכים (ח"ג פנ"א) כותב יסוד גדול, שלפי ריבוי הדבקות בה' יתברך, וככל שהאדם מרבה יותר ויותר להדבק בה' יתברך ולא מפסיק את הקשר עם הקב"ה במחשבה בדיבור ובמעשה, כך מובטח לו שבאותו הזמן שהוא דבוק בה' לא יארע לו שום דבר רע. ואתם הדבקים בה' - חיים כולכם היום. ולהיפך חלילה, אם אדם מסיר את הדבקות שלו בה' יתברך ומתרחק ממנו, אז יכול לפגוע בו הנזק. (ועיין בדברי רבינו שליט"א בספר ברית יעקב סימן ב' אות ג' דף ל"ג).

וכך רואים בגמרא (שבת ל: ובבא מציעא פו. ועוד) בכמה עובדות שבעת שהגיע זמן אחד החכמים להפטר מן העולם, ובא המלאך ליטול את נשמתו, לא יכל לו. מדוע? - כי היה עוסק בתורה. ומה יש אם עוסק בתורה? - אלא שבשעה שאדם עוסק בתורה הוא מחובר להקב"ה שהרי קודשא בריך הוא ואורייתא חד, ומכיון שהיה החכם עוסק בתורה ואחוז ודבוק בה' יתברך, לא היה המלאך יכול ליטול את נשמתו. והיה צריך לחבל תחבולות, כגון שהיה שובר את העץ בסמוך אליו ואז לרגע אחד פסק החכם ממשנתו, ובאותו הרגע יכל לו המלאך.

חובתנו לשמור על ההנהגה בדרך ישראל סבא

אומר הספורנו, כך היה המלאך מתקוטט עם יעקב ולא יכול לו, לרוב דבקו בה' יתברך. אבל כבר מגיע עלות השחר, עת ביאת הגואל, ואז המלאך פגע בו. היכן? בכף ירך

יעקב. "הודיעו החטא העתיד במדריכי עמו ובדאגתו בזה פסק הדבקות ותקע כף ירך יעקב". שרו של עשיו, השטן, רצה להפסיק את דבקותו של יעקב לרגע כדי שיוכל לפגוע בו, ואמר לו, בוא ואגלה לך מה עתיד להיות עם ישראל בדור האחרון, לפני עלות השחר, עת הגאולה. "הודיעו החטא העתיד במדריכי עמו", איזה קלקול שיהיה במנהיגים שיעמדו לישראל בדור הזה. וכששמע יעקב את הדבר הזה, בדאגתו פסקה ממנו לרגע הדבקות, ואז יכל לו המלאך 'ותקע כף ירך יעקב'.

בגמרא במסכת בבא קמא (דף נב.) כתוב: דרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא, כשהיה יושב לפני רב חסדא דרש את הדרשה הבאה, כד רגזי רעיא על ענא עביד לנגדא סמותא. הרי תמיד בראש העדר הולך איל שפעמון תלוי לו בצווארו, והוא מנהיג את העדר כולו, ולהיכן שהוא הולך כל העדר הולך אחריו להיכן שהוא.

ואם הרועה כועס על העדר, הרי הוא תופס את האיל הראשי, המנהיג הזה, ומנקר לו את עינו. והאיל הזה, למרות שידוע שהוא לא רואה, הוא לא מגלה את זה... הוא ממשיך להנהיג את העדר כמימים ימימה, והולך לאן שהולך ונופל בבורות ופחתים וכל העדר נופל אחריו.

זה המשל, והנמשל אומר רש"י שם – "כך כשהמקום נפרע משונאי ישראל ממנה להן פרנסים שאינן מוהגנין". וזו היא נבואה לדורינו. "החטא העתיד במדריכי עמו". והרי באמת זה כך לדאבוננו הרב.

על זה דאג יעקב אבינו, ואם אנחנו חלילה נגררים אחרי הדברים האלו, אחרי הפרנסים שאינן מוהגנין, הדבקות מפסיקה. לכם צריכים אנו להתחזק, צריכים ללכת בדרך הסלולה לנו מאבותינו ובדרך שקבלנו מרבותינו הקדושים דייקא, בדרך של תורה ומצוות, זה בלבד מה שיושיע אותנו ולא דברים אחרים.

מידת הדין מתוחה כמו שאנחנו רואים מה שקרה בשבוע שעבר. אף פעם לא היתה כזו מציאות שמידת הדין תפגע בהבל פה שאין בו חטא, בעוללים רכים. וכיון שקורה דבר כזה אי אפשר להתאנח שתי אנחות ולהמשיך הלאה. צריכים להתעורר, כל אחד ואחד צריך לעשות אצלו בדק בית, וכמו שאמרנו, כמה עלינו להשמר מכל חטא ועוון. כמה חטא יכול להשפיע. ובפרט צריכים להתחזק בתורה הקדושה, להוסיף תורה עוד ועוד כמה שיכול באיכות ובכמות, 'מרבה תורה מרבה חיים', זו הברכה הגדולה ביותר שיכולה להיות.

זה החיזוק הנדרש אצל גברים, ואצל נשים – הצניעות. לדאבוננו הרב יש הרבה פרצות בזה, ומאד מושפעים בזה מהרחוב בהשפעה קלוקלת והורסת. הרי ראינו איך שהקב"ה ייחד שמו על יצחק אבינו רק כשהיה כלוא בבית, אבל מי שברחוב הקב"ה לא מייחד שמו עליו.

כל זמן שהמנהיגים מנהיגים את העם בדרך תורה ויראה, אז כלל ישראל אף שסבל והתענה תמיד, מכל מקום הספינה הלכה הלאה, בקדושה וטהרה. אבל לדאבוננו שהתחלפו

המנהיגים, אנו רואים את כל הקלקולים שיש. זהו "הודיעו החטא העתיד במדריכי עמו", על זה דאג יעקב, ועל זה פסקה הדבקות 'ותקע כף ירך יעקב'.

כל אחד צריך לראות להנהיג את הבית על ברכי תורה. להיות "מדריכי עמו" בתוך ביתו, כמו שצריך. לדאוג על חינוך הבנים. ויש הרבה דרכים, פעם חום ואהבה, ומתן בסתר מועיל.. ופעם גערה מועילה. ועל הכל – התפילה עליהם.

תמכין דאורייתא

והנה, לא כתוב שהמלאך נקע לו את היד, או נתן לו סטירה. אלא הירך היא שזזה ממקומה. 'ותקע', נעקרה ממקומה, מעין מה שמוזכר בגמרא (חולין מב): "בוקא דאטמא דשף מדוכתיה", יצא ממקומו. ולמה דוקא הירך? – כיון שהירך הוא המעמיד של כל הגוף. כל הגוף כולו הרי נשען על הרגלים.

אומר הזהר הקדוש (ח"א דקע"א ע"א), בזה היתה הפגיעה של המלאך ביעקב, באלו שהם מעמידי התורה ומעמידי הקיום של כלל ישראל, אלו התמכין דאורייתא. יש אנשים שהם טרודים על המחיה ועל הכלכלה, ואומרים: 'אני בעל אישה ובנים ולכן אני פטור מלתמוך בעוסקי תורה כיון שאני חייב לפרנס את המשפחה שלי'. וזה הבל הבלים, נכון שאתה צריך לפרנס אותם, אבל להיות תמכין אתה גם יכול להיות ואדרבה, יהיה לו ברכה והצלחה בכל מכל כל, כפל כפלים ברוחניות וגשמיות.

יש סיפור על רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל שפעם היה בעירו כפרי אחד שהיה לו אהבה עצומה ליישיבה, וכל מה שהיה יכול לעזור ולסייע ליישיבה היה עושה בכל לבו. אחר שנפטר, חלם רבי חיים איך בא הכפרי אצלו בחלום. ובחלומו, שאל אותו רבי חיים, הנה יש לנו כאן ספק בהלכות שעטנו, ואתה נמצא בשמים, אמור לי נא איך נוקטים בספק הזה בשמים. איך ההכרעה. והנה אותו כפרי, פתח והתחיל לדון בשקלא וטריא הפלא ופלא, התחיל לומר את כל השיטות שבגמרא, ולסדר כל השיטות שבמפרשים, ואיך ההכרעה לדינא, ורבי חיים שומע ומתפלא.

לאחר שגמר הכפרי לומר את כל דברי התורה הנפלאים, אמר לו רבי חיים, לא ידעתי שכל כך היית גדול בתורה, ואולי לא חלקנו לך כבוד המגיע לך. אמר לו הכפרי, לא ולא, באמת כפרי פשוט הייתי וצורת אות לא ידעתי, וכל מה שאתה רואה עכשיו זה בא לי מכח העזרה שהייתי עוזר ביישיבה. כל התורה שלמדו כאן ביישיבה בזכות העזרה שלי, נזקף לזכותי ולימדו אותי את כל החכמה הזו.

ועכשיו אנחנו נמצאים רגע לפני "עלות השחר". הירושלמי במסכת ברכות מספר (פ"א ה"א), ששני חכמים הלכו בדרך יחד בלילה והגיעו לבקעת ארבל, שהוא מקום על יד טבריה

ובה עתיד לבוא מלך המשיח תחילה כידוע, והלכו בחושך מוחלט ואפילה, בזמן שהשמש עוד לא בקעה והכוכבים כבר אספו נגהם, ולפתע הפציע השחר. ראו את קרני השמש מבצבצים ועולים. אמר אחד החכמים לחבירו "כך היא גאולתן של ישראל".

עכשיו אנחנו נמצאים בתקופה חשוכה, "החושך יכסה ארץ", ובמה עלינו להתחזק בזמן זה? 'מעשי אבות סימן לבנים'. כאן אנחנו רואים איך המלאך נלחם עם יעקב בעלות השחר על הדבר הזה, של ה"תמכין דאורייתא". וכמו שהיה אז, אנחנו רואים איך היצר הרע תופס חזק בדבר הזה, שכן לכל דבר יש מתנדבים ותורמים. לכו ותראו שלטים ברחובות, פלוני תרם גינה זו ואלמוני תרם מקום זה, ויש הרבה תורמים לדברים האלה, לכן בכל שנה מחליפים את השלטים הללו... אבל דברים שהם בעלי ערך בשני עולמות, דברים נצחיים וקבועים, כמה צריך לכתת רגלים עד שמוצאים משהו שמוכן להזיל מהונו לכבוד שמים.

אדם צריך ללמוד לעניניו הרוחניים מאלו הגשמיים לכל הפחות. הרי בקניני העולם הזה אדם אף פעם לא מסתפק במה שיש לו ותמיד הוא מוסיף עוד כהנה וכהנה. אדם יש לו בבית שולחן ואומר, השולחן הזה כבר ישן, הרי קניתי אותו כבר לפני שנה... צריך לקנות חדש. וכהנה וכהנה. אם בדברים הגשמיים שלך אתה כל הזמן מחפש איך להוסיף, אז גם בדברים הרוחניים תחפש איך להיות מוסיף והולך. אל לו לאדם לעשות חשבונות של חסכונות וכיוצא באלו בענינים הנוגעים לכבוד שמים. אלו לא חשבונות של חיסכון, אלא של קמצנות. אם רוצים לחסוך יש מקומות אחרים שאדם יכול לחסוך בהם. אבל ב"תמכין דאורייתא"? – במה שנוגע לאדם לחיי הנצח, בזה לחסוך? חלילה וחס. ואדרבה, מי שמוסיף יוסיפו לו וירויח בשני עולמות ללא ספק.

אם נתחזק בדברים האלו, בשקידת התורה ובלימוד המוסר, בהתבוננות ובהתחנכות לריחוק מחטא, להדבק בה' יתברך, ומנגד להרבות כבוד שמים, להרבות ב"תמכין דאורייתא", אין ספק שזה יקרב את הגאולה, שנזכה לה במהרה בימינו.

חידו"ת פרשת וישלח

א. בענין אם עשו ידע שיעקב חוזר לארץ ישראל

בראשית (ל"ב ד'): "וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום".

ובתב הגאון רבי חיים ׳ן עטר ז"ל בספרו אור החיים הקדוש שם: "וישלח יעקב, צריך לדעת אומרו "לפניו" ללא צורך, גם למה הוצרך לומר תיבת "אחיו", כי ידוע הוא שעשו הוא אחיו, גם למה הוצרך להזכיר ארצה שעיר שדה וגו', כי השליחות לא ישתנה אם יהיה שם או במקום אחר, ועוד דקדק לומר ארצה ולא אמר לארץ, והגם שאמרו ז"ל כל מקום שצריך למ"ד וכו', אף על פי כן הלא דבר הוא שגורם שינוי" וכו'.

וירצה שנתכוין [יעקב] להקדים לשלוח הוא שלוחיו קודם שידע עשו מהזולת כי בא יעקב, על דרך אומרו ז"ל קדמהו לרשע וכו', אשר על כן בחר לשלוח המלאכים שלא יצטרכו להליכה, ובמקום שהם יעשו שליחותם, כי כל העולם כארבע אמותם, והוא אומרו וישלח מלאכים הטעם לפניו אל עשו וגו', פירוש הם עודם עומדים לפניו והם עושים שליחותם אל עשו אחיו הגם שהוא במקום רחוק, והוא אומרו ארצה שעיר, ולזה לא אמר לארץ, כי לא יצטרכו ללכת, אלא יחזרו פניהם וידברו עם עשו, ובמעמד יעמודו ויחזירו לו התשובה והבן, ואומרו שדה אדום פירוש קודם שיצא ממקומו עשו יגיעוהו בשליחות, כי מקום מושבו יקרא שדה אדום".

ומבואר בדברי קדשו של רבינו אור החיים ז"ל שעשו כלל לא ידע מביאת יעקב אבינו, ורק יעקב הוא הראשון שהודיעו מביאתו, אבל ראיתי לתלמיד רבינו אור החיים ז"ל הוא הגאון חיד"א ז"ל שלא כתב כן, שבספרו פני דוד (פרשת ויצא אות כ') על הפסוק יש לאל ידי לעשות עמכם רע כה כתב: "בספר הישר כתוב דאחרי הפרד לבן הרשע מיעקב, הוא לבן שרטט וכתב כת' מרירי לעשו שינקום ביעקב, עיין שם בארוכה שר' הנוטף מעצי הכת'ב, ואפשר דרמאה ברמאותיה רמזה ליעקב אבינו ע"ה באומרו לעשות עמכם רע, "לעשות" קרי ביה לעשו ת', היינו עשו ות' איש עמו ועל ידו אנקם, ונתן טעם לפגם משום ואלהי אביכם אמר "אלי", אלי דייקא, לי ציוה השמר "לך" דוקא, אבל על ידי עשו מותר" עכת"ד.

הרי שהביא לנו שעשו כבר ידע מביאת יעקב על ידי לבן שהוא הודיעו שיעקב ברח ממנו ובא לארץ ישראל, ועיין בזה בחיבורי הדר יעקב ח"ב (סימן ט) וצרף לכאן.

ב. בענין ויהי לי שור וחמור ולא הזכיר גם גמל

בראשית (ל"ב ו'): "ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני למצא חן בעיניך".

והיום יום הששי ערב שבת קדש פרשת וישלח, הייתי קורא שנים מקרא ואחד תרגום, ונתעוררתי

בס"ד מדוע יעקב אבינו ע"ה לא מזכיר שהיו לו **גמלים**, והרי מפורש לקמן (פסוק ל"ב) במנחה ששלח לעשו שהוא שלח גם גמלים.

והסברתי לעצמי שיוכן עם דברות רבותינו בספר הזהר הקדוש ח"ב (דל"ו ע"א): "כתיב ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק ותפול מעל הגמל, האי קרא אמאי אצטריך למכתב באורייתא, ותו וכי בגין דחמאת שפירו דיצחק מאי טעמא אתרכינת מגמלא, אלא האי קרא רזא איהו, תא חזי ותרא את יצחק מנא ידעת דאיהו יצחק, אלא ותרא את יצחק חמאת בההיא שעתא מה דלא ידעה וחמאת ליה ברוגזא דדינא קשיא, וחמאת דהא סיום דרוגזא קשיא איהו **גמל לתתא**, ודא איהו רזא דמותא, ובגין כך אתרכינת ואשמיטת גרמה מההוא גמל, דהא כד אסתכל דינא קשיא - ההוא גמל אתתקף, ובגין כך אשמיטת גרמה מינה [ס"א רזא דמותא וכד האי דינא קשיא אתער ההוא גמל אתתקף, ובגין כך אתרכינת ואשמיטת גרמה מההוא גמל] ולא יתבת תמן.

תא חזי האי גמל היינו רזא דכתיב (משלי י"ט) "וגמולו" ישלם לו, דא גמול דאינון חייביא דכתיב (ישעיה ג') אוי לרשע רע כי "גמול" ידיו יעשה לו, והאי איהו גמל דקיימא לאוכלא כלא ולשיצאה כלא, והאי איהו זמין דתדיר לקבל לקטלא [נ"א לחבלא] בני נשא, ובגין כך האי מאן דחמי בחלמיה גמל אחמו ליה מותא דאתגזרת עליה ואשתזיב מניה.

תא חזי האי סטרא דמסאבא אקרי הכי [גמל], דגרים מיתא לכל עלמא, והאי הוה דאסטי לאדם ולאתתיה, וההוא דרכיב עליה איהו ס"מ ואיהו אתא למטעי עלמא וגרם מותא לכלא, ובגין כך אתא ושלט על כלא, אדם איהו אמשיך ליה לגביה וכיון דאיהו אמשיך ליה לגביה כדין איהו אתמשך אבתרייהו עד דאסטי לון, וכו', ועל דא רבקה כד חמאת דהוה ליה לאתדבקא בסטרא דדינא קשיא, כיון דחמאת ליה ליצחק ברזא דדינא קשיא וחמאת דמההוא סטרא נפק דינא אחרא תקיפא מזוהמא דדהבא כד חמאת האי מיד ותפול מעל **הגמל**, בגין לאתרפויי מן דינא מההוא זוהמא, כתיב (ישעיה ס"ו) קול ה' משלם גמול לאויביו מההוא זוהמא "עכ"ל. ועיין זהר שם (דרס"ח ע"ב), ובהגהות הגאון רד"ל ז"ל לפרקי רבי אליעזר (פ"ג דל"א ע"ב אות י'), ובהגהות ניצוצי זהר לזהר שם, ובספרו שערי זהר ברכות (נ"ו ב') עיין שם.

ואם כן מבואר דסטרא דס"מ הוא גמל והוא בחינת עשו עצמו כנודע, והיינו נמי דאמרו במדרש בראשית רבה (פ"ס ס"ד): "ותקם רבקה ונעירותיה ותרכבנה על הגמלים, רבנן אמרי מה גמל זה יש בו סימן טומאה וסימן טהרה - כך העמידה רבקה צדיק ורשע" ומפורש דעשו בבחינת סימן טומאה דגמל, ובילקוט שמעוני בראשית (פרק כ"ד רמז ק"ט): "ותפול מעל הגמל לפי שראתה ברוח הקדש שעתידי לצאת ממנו עשו הרשע נודעזה" וכו'.

והשתא דאתינן להכי יובן מדוע לא הזכיר יעקב ויהי לי שור וחמור צאן "וגמלים", שלא רצה להזכיר כלל ענין בחינה זו דגמל זה עשו, ובפרט איך יעקב יאמר ויהי לי שור וחמור וגמל, כלומר שאני בעל ושולט על השור והגמל דוק והבן.

ועם הדברים האמורים ד"גמל דא עשו", תבין עומק דברי רז"ל במקומות הרבה, ואכתוב בס"ד ברמז, כההיא דמדרש במדבר רבה (פכ"א ס"כ): "הלעיטני נא - עשו" פער פיו "כגמל", אמר אפתח פי ואתה מכניס התם תנינן אין אובסים את הגמל ולא דורסים אבל מלעיטין, ובמדרש

תנחומא (פרשת וישב ס"א): "כיון שראה יעקב אלופי בני עשו נתיירא אמר מי יוכל לעמוד כנגד אלופים אלו, משל למה הדבר דומה לגמלים הרבה שהיו טעונים פשתן, ובמכילתא (ס"פ בשלח פרשת עמלק פרשה ב'): "מחה תמחה את זכר עמלק וכו', שלא יאמרו 'גמל' זה של 'עמלק' וכו'".

ובספר שמואל א' (ל' י"ז) כשדוד המלך הרג את עמלק כתוב: "ולא נמלט מהם איש כי אם ארבע מאות איש נער אשר רכבו על 'הגמלים' וגו'" ועיין שם בילקוט שמעוני (רמז קמ"א).
[ובספר שופטים (ד' י"ב): "ומדין 'ועמלק' וכל בני קדם נופלים בעמק כארבה לרב 'ולגמליהם' אין מספר"].

ועיינתי קצת במפרשי התורה ע"ה וראיתי שבספר שפתי כהן על התורה בראשית שם עמד בזה וכתב: "ומה שלא הזכיר הגמלים לומר ויהי לי שור וחמור וגמלים, הוא לומר שלא נשאר לו יותר גמלים שהיו חביבין עליו ולא יקנא עליו אם יש לו מהם". ואיני מבין הדברים וצ"ב.

ובעת נדפס ספר תוספות השלם על התורה, וראיתי שם שכה כתוב: "ויהי לי שור וחמור בגימטריא 'ויששכר', לכך לא הזכיר גמלים כי אם חמור" עכ"ל.

ואיני מבין היטב, חדא מה ענין "שור" ליששכר, ורבותינו אמורו שור זה "יוסף", ועל יששכר אמרו רק "חמור" ולא שור ועיין בבא קמא (י"ז א'), ותו אם המקרא אכן היה אומר "שור וחמור וגמל", וכי לא יכולים היינו לגמטר רק תיבות "ויהי לי שור וחמור", ואטו חייבים גם לגמטר תיבת גמל, ותו אם היה כתוב "ויהי לי שור וחמור וגמל", יכולים היינו לגמטר באופן זה: "זה הוא בני יששכר", דחושבנא דדין כחושבנא דדין בדקדוק, ואני הנראה לי כתבתי בס"ד.

והראני בני בכורי יקירי הרה"ג רבי אברהם אליעזר שליט"א בספר אגרא דכלה (דקמ"ב ע"ב) שגם הוא עמד בזה, וכה כתב: "ויהי לי שור וחמור וכו' לא זכר גמלים, והנראה דהנה העבד כשהלך להביא רבקה לקח גמלים (בראשית כ"ד י') ואמרו רז"ל (ב"ר פ"ס ס"ד) מה גמל יש לו סימן טומאה וסימן טהרה, רבקה תוליד את יעקב ואת עשו ע"ש, ויש לומר דבשכיל זה הסתיר [יעקב] ענין הגמלים שלא להטיל קוצים בין עיניו כן נ"ל" עכ"ל. וישר חיליה לאורייתא אמן.

גם ראיתי עתה שהגאון הכהן הגדול מאחיו רבינו מאיר שמחה זצ"ל בספרו המופלא משך חכמה שם, הרגיש ועמד מדוע לא הזכירו גמלים, וכתב בזה דברים עמוקים: "ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה. לא אמר 'גמל' כדלקמן 'והגמלים' (פסוק ח'), והענין כי 'האלקים עשה את האדם ישר, והמה ביקשו חשבונות רבים' (קהלת ז' כ"ט). כי תחילת הבריאה היה כי [האדם] יטה עצמו לצד הטוב תמיד, רק היצר הרע הוא מסית בפני עצמו. אמנם כאשר בא הנחש על חוה והטיל בה זוהמה (שבת קמ"ו א'), שנתערבבו הטוב והרע בו בעצמו, וכמו דתרגם אונקלוס 'מניה למידע טב וביש', עד ששלשת האבות ביררו וזיקקו, כי מאברהם יצא ישמעאל, ומיצחק עשו, עד שבא יעקב והיה מטתו שלמה, כדאמרו ז"ל (שבת שם). ועצם נפש הישראלי נוטה לטוב, רק שאור שבעיסה ושעבוד מלכיות מעכב (ברכות י"ז א'), ולכן מהני כפיה במצוות כדברי הרמב"ם (הלכות גירושין ספ"ב). והרע הוא ענין בפני עצמו, לא כעשו וחבריו אומות העולם, שנפשם איותה רע, ולכן חשודים על הרביעה כדאמרו ז"ל (עבודה זרה כ"ב ב'). וזה ששלח לו 'עם לבן גרתי - ותרי"ג מצוות שמרתי - ויהי לי שור וחמור', כי הטוב והרע נפרדים הם, ולא כגמל אשר דרשו

חז"ל במדרש (בראשית רבה פ"ס ס"ד) על רבקה "ותרכבנה על הגמלים" מה גמל יש לו סימן טומאה, שיצא ממנה עשו. וכן עשו הוא "חזיר מיער" [כדאיאתא במדרש שמואל פרק ט"ז ותהלים פרק ק"כ], שאצלו מעורב הסימן טומאה עם סימן טהרה, שכיבד אביו ואמו ועוד. וזה דרוש ארוך אין כאן מקומו "עכל"ק, והשוה עם המובא לעיל ודוק היטב.

ג. בענין אם המלאכים מתפללים

בראשית (ל"ב כ"ז): "ויאמר שלחני כי עלה השחר, ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני". ופירש רש"י ז"ל: "כי עלה השחר, וצריך אני לומר שירה ביום".

ובתב שם בספר המופלא צרור המור: "ויאמר שלחני כי עלה השחר. לפי שס"מ אין ממשלתו אלא בלילה, כדרך הגנבים והנואפים. דכתיב (איוב כ"ד ט"ו) ועין נואף שמרה נשף. וכתיב (משלי ז' י"ח) לכו נרוה דודים עד הבוקר. וכתיב (עובדיה א' ה') אם גנבים באו לך אם שודדי לילה. ולפי שאינו הולך אלא כגנב, אמר שלחני כי עלה השחר. והטעם לפי שהוא מדת הדין, ומדת הדין רחוקה מהשי"ת לפי שהוא רחמים, ולא לפניו חנף יבוא ולכן אינו יכול להראות לפני ה', לפי שחסד אל כל היום".

ודוק היטב בדברי בעל צרור המור ז"ל שכלל גנבים ונואפים ביחד, וכבר הארכתי בחיבורי "שעריות וגניבה" בהדי הדדי אזלי, ובני ביקתא חדא נינהו, לקיחת דבר שאינו שלו, ומקרא מלא בספר תהלים (ג' י"ח): אם ראית **גנב** ותריך עמו, ועם **מנאפים** חלקך, ומענין מה שמצאתי בס"ד לחד מתקיפי קמאי הראבי"ה ז"ל בספרו הנדפס ממש עתה (סימן תתק"כ דף י"ד) שכה כתב: "התלמוד מדמה גניבה לפריצות, דאמר בקידושין (פ' סע"ב) אמר רב יהודה לא שנו אלא בכשרים אבל בפריצים לא, מעשה היה והוציאאו עשרה במיטה, אמר רב יוסף תדע דמחברי בי עשרה וגנבי כשורא ולא מיכספי מהדדי", והועתק בספר אור זרוע ח"א (סימן תרט"ו) ע"ש, ועיין בכל המצויין בענין זה בחיבורי הדר יעקב ח"ה (ס"ס ל"ז), ובחיבורי תורת יעקב (במילואים דף תתקכ"ב), ובחיבורי שובי השולמית ח"ט (סימן א' אות ז'), ובחיבורי עדות ביעקב ח"ב (סימן נ"ז אות ב') וצרף לכאן.

ומקור דברי רש"י ז"ל שהמלאך אמר "כי עלה השחר, וצריך אני לומר שירה ביום" במסכת חולין (צ"א ב'): "ויאמר שלחני כי עלה השחר, אמר לו [יעקב] גנב אתה או קוביוסטוס אתה שמתירא מן השחר. אמר לו מלאך אני, ומיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשיו, מסייע ליה לרב חננאל אמר רב דאמר רב חננאל אמר רב שלש כתות של מלאכי השרת אומרות שירה בכל יום אחת אומרת קדוש, ואחת אומרת קדוש, ואחת אומרת קדוש ה' צבאות", וכן הוא בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל כאן. [וראיתי בס"ד כי תיבות "ויאמר שלחני כי עלה השחר", עולים בגימטריא "שאמר לו גנב אתה או קוביוסטוס" ודוק].

והנה מבואר באר היטב דהמלאכים משוררים, וכן הוא בהרבה מקומות עיין מגילה (י' ב'), וחגיגה (י"ב ב', וי"ד א'), ובמדרש בראשית רבה (פע"ח ס"א), ופתיחה למדרש איכה רבה (סימן כ"ד), ובמדרש תנא דבי אליהו זוטא (פ"כ ופכ"ה) ועוד הרבה.

ורז"ל סידרו כן בנוסח התפילה בברכת יוצר דשחרית: יוצר משרתים ואשר משרתיו כולם עומדים ברום עולם, ומשמיעים ביראה יחד בקול דברי אלהים חיים ומלך עולם וכו', וכולם פותחים את פיהם בקדושה ובטהרה בשירה ובזמרה ומברכין. ומשבחין. ומפאריין. ומקדישין. ומעריצין. וממליכין. את שם האל המלך הגדול הגבור והנורא וכו', והאופנים וחיות הקודש ברעש גדול מתנשאים לעומת השרפים לעומתם משבחים ואומרים וכו', לאל ברוך. נעימות יתנו. למלך אל חי וקים. זמירות יאמרו. ותשבחות ישמיעו".

ונתתי לבי התבוננתי וראיתי שגבי מלאכים מצינו תמיד ענין "שירה", אבל לא נזכר ענין "תפילה", ובפשוטו כיון שענין התפילה בקשה להשלמת החסר וזה שייך בבשר ודם, ולא במלאך שאין אצלו ענין החסר ובקשת השלמתו, ומצאתי כן לגאון מבי"ט ז"ל בספר בית אלהים (שער התפילה פרק א') עיין שם שהאריך.

ובן ראיתי לכהן הגדול מאחיו הגאון רבינו מאיר שמחה ז"ל בספר המופלא משך חכמה בראשית (נ' י') שפירש "הא דאמרין בשבת (י' א') מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, הפירוש הוא דעניני תפילה קבועין על הזמנים ערב ובוקר וצהריים, וכן הברכות כולן, כד מיתער משינתיה כו', כד מסיים מסאני כו' (ברכות ס' ב'), והמה על ענינים גשמיים, ולא מצאנו בהאישים הרוחניים [ר"ל מלאכים] תפילה רק שירה, שאין שירה אלא תורה שנאמר כתבו השירה הזאת, והנה הזמן הוא בא מהקפי הגלגלים ותהלוכות השמים. לא כן תורה שחיובה תמיד בלא הפסק והיא למעלה מן הזמן וכל הנבראים כולם. והזמן הוא הדק שבגשמים כי כמעט אינו מורגש לרוב דקותו וזה התפילה הוא קיום העולם הגשמי מקום הנמצא בו זמן. וזה מניחין חיי עולם התורה היא חיותה של כל העולמות וכל הנבראים גשמיים ורוחניים ועוסקים בחיי שעה שהתפילה היא חיותה של השעה והזמן. ולמעלה מן הזמן אין מקום לתפילה ודוק".

וראיתי לרבינו יהודה החסיד ז"ל בספר חסידים (סימן תתשנ"ז): "שומע תפילה ועדיך כל בשר יבואו, שומע תפילות אינו אומר אלא שומע תפילה, זו תפילה של מלאך מזלו של אדם, שהוא מתפלל על האדם שישמע הקב"ה תפילתו של אדם, וזהו עדיך כל בשר יבואו. לכך אין רשאין למעלה לומר שירות עד שיאמרו ישראל, שכל ענין שאדם עושה מלאך מזלו מראה באותו ענין למעלה, כמו שכווננו למטה. וזהו וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל וגם לרבות מלאכי מזלם".

ועוד בספר חסידים (סימן תתשנ"ח): "אם יש עליו מלאך מליץ, שמלאך מזלו של אדם מתפלל עליו קודם שיתפלל האדם, זהו והיה טרם יקראו ואני אענה (ישעיה ס"ה כ"ד) כלומר אני אענה למלאך מזלו, ואחר כך כשמתפלל האדם על עצמו שומעין לו בעבור המזל שהתפלל עליו, וזהו עוד הם מדברים ואני אשמע", הרי שמצינו תפילת מלאכים.

אבל לא קשיא כלל דכאן המלאך הוא מזלו של האדם עיין רש"י שבת (נ"ג ב', וס"א ב') והוי כתפילת האדם שמתפלל על עצמו, אבל לא מצינו כאן שהמלאך מתפלל על עצמו שלו ודוק. [ובבבא בתרא (י"א ב') מצינו שמלאכי השרת בקשו עבור בנימין הצדיק גבאי הצדקה ע"ש].

ומזה הטעם עצמו לא קשה ממה שכתב לפרש הרמ"ע מפאנו ז"ל במאמר מאה קשיטה (סימן ע"ד): "ויפגעו בו מלאכי אלקים, שהתפללו בעדו". שגם כאן המלאכים התפללו ובקשו

בעד יעקב וכנ"ל. [והרמ"ע ז"ל פירש "ויפגע" לשון תפילה, כדפירש רש"י ז"ל בראשית (כ"ח י'), ועיין מצודת ציון ישעיה (נ"ט ט"ז), וירמיה (כ"ז י"ח), ואיוב (כ"א ט"ו, ול"ו ל"א) עיין שם].

ומצאתי בספר הפליאה (דל"ג ע"ג): "ובקומו להתפלל יכוין רגליו זה אל זה, שנאמר ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל, ישרה בגימטריא תקט"ו והוא בגימטריא תפלה, מלמד שמתפללים מלאכים בכל יום תקט"ו תפילות כמנין ישרה, ומשה למד מהם והתפלל תקט"ו תפילות דכתיב ואתחנן שעולה בגימטריא תקט"ו, וכך פעמים מתפללים המלאכים והחיות לפני הקב"ה כשיושב בכסא הכבוד" עכ"ל.

ומתבאר דהמלאכים אכן מתפללים ולא משמע שהכוונה שעל אחרים מתפללים, וגם דוחק לפרש שמה שאמר מתפללים הכוונה משבחים ולא מבקשים, שהרי כתב שמהם מהם למד, ותקט"ו תפילות דמשה בקשות היו להכנס לארץ ישראל, ועיין.

ד. בענין שם ישורון

בראשית (ל"ב כ"ח): "ויאמר אליו מה שמך ויאמר יעקב, ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל".

ובכתב רבינו בחיי ז"ל שמות (כ' ז'): "לשון האמור כאן במתן תורה כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל כי במתן תורה נתקיים להם שם ישראל הנגזר משררה, כי ראו שררת ה' יתברך וכבודו עין בעין ומזה נקראו ישורון".

וראיתי בהגהות המהדיר שם שכתב: "ישראל נגזר משררה, ככתוב שמך ישראל כי שרית עם אלקים ועם אנשים. ומזה נקרא ישורון כלשון הכתוב וישמן ישורון (דברים ל"ב ט"ו), ועיין שם בדברי רבינו בחיי שמפרש טעם אחר לשם ישורון, ולפירוש רבינו כאן שישורון הוא מלשון שררה לא מצאתי סיוע".

ובמנהגו כתב דבריו בלא לעיין, ולא ירד כלל לכוונת רבנו בחיי ז"ל, שרבינו בחיי ז"ל לא כתב כלל שהשם ישורון מלשון שררה, אלא כתב שלשון ישורון מלשון **ראיה**, וכמו בנות צעדה עלי "שור" דהיינו "ראיה" כדפירשו רש"י ורשב"ם בראשית (מ"ט כ"ב), וכן ותבט עיני בשורי (תהלים צ"ב י"ב) שהוא לשון הבטה וראיה ככתוב במצודת ציון (שם), ובפירוש מלבי"ם ישעיה (נ"ז ט') ע"ש, והדברים מפורשים בדברי רבינו בחיי ז"ל **שם שם**: "כי ראו שררת ה' יתברך וכבודו, עין בעין ומזה נקראו ישורון" וז"ב.

והמהדיר הנ"ל גם שכתב דברי רבינו בחיי ז"ל שמות (ט"ו כ"ב): "נקרא מדבר שור על שם הסתכלות החכמה, כי על כן נקראו ישראל בשם ישורון, וזה מלשון אשורנו ולא קרוב (במדבר כ"ג ט') עכ"ל, וגם כאן מפורש שלשון ישורון מלשון ראיה.

עוד מצאתי לרבינו בחיי ז"ל דברים (ל"ג ה'): "ויהי בישורון מלך. כל אחד מבני לוי יאמר עוד היה בישראל מלך והוא הקב"ה, והענין ששרתה שכינה בישראל, ולכך הזכיר **ישורון** שהוא

לשון **ראיה**, על שם שראו בסיני כבוד השכינה עין בעין, ושם התאספו ראשי עם יחד שבטי ישראל לקבל אלהותו ומלכותו, והדברים מפורשים.

ומה שכתב המהדיר: "ומזה נקרא ישורון כלשון הכתוב וישמן ישורון (דברים ל"ב ט"ו), ועיין שם בדברי רבינו בחיי שמפרש טעם אחר לשם ישורון", הנה יצאתי לעיין בדברי רבינו בחיי ז"ל שם וכה כתב: "וישמן ישורון ויבעט, לא נקראו ישורון עד עתה שקראם משה רבינו ע"ה בשם הזה, ויתכן לפרש כי קראם כן לחסרונם כדי להוכיחם ולהכלימם, לפי שהשם הזה "ישורון" הוא שם המעלה והכבוד ונגזר מן אשורנו ולא קרוב, על שם **הראיה** שראו כבוד השכינה עין בעין במתן תורה, כענין שכתוב ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר, ולפיכך אחר שהזכיר מתן תורה שאמר יסובבנהו יבוננהו, הזכיר מיד בשם ישורון, וכן למטה אחר שהזכיר תורה צוה לנו, הזכיר מיד ויהי בישורון מלך, וגם בחתימת ברכתו אמר אין כאל ישורון כלומר ממה **שראית** בסיני יכולין אתם להעיד עליו שאין כמוהו וכו', ואמר עתה וישמן ישורון ויבעט, לרמוז להם כי עם כמותו הנקרא **ישורון שראו** כבוד השכינה - בעט בו ויטש וינבל" עכ"ל.

הרי ששפתי רבינו בחיי ז"ל כאן ברור מללו שישורון מלשון ראיה מלשון אשורנו, ודבריו כאן דבריו בכל המקומות הנ"ל שפה אחת ודברים אחדים שישורון מלשון ראיה, ולא ידעתי מה היה לו למהדיר שכתב דברים כאלה, וכבר הראיתי בחיבוריי בהרבה הרבה במקומות שהמהדיר הנ"ל שגה בפשוטות, ויש לבדוק אחריו תמיד, ועל טיב עבודותיו של מהדיר זה עיין בחיבורי מנוחת שלום חי"א (סימן מ"ו והערה ח'), ומנוחת שלום חי"ב (ר"ס כ' ד"ה וכמנהגו), ובחיבורי הדר יעקב ח"ו (סימן ד', וס"ח ח', וסימן ל"ג) וש"נ, עיין שם וצרף לכאן].

ואחר כך נדפס ויצא לאור עולם פירושי סידור התפילה לרבינו אלעזר מגרמייזא בעל הרוקח ז"ל וראיתי שם (סימן ח' דף י"ח): "וקראת שמו ישראל וישורון - קראת שמו ישראל בבית אל לשון ישר לאל. וישורון לשון אשורנו, שרואה ישועת אליהו ולשון שררה". [מה שכתב רואה ישועת "אליהו", המהדיר כתב שאולי צריך לומר ישועת "אלהיו" ע"ש].

הרי שכבר בעל הרוקח ז"ל פירש ישורון מלשון אשורנו, וגם פירש מלשון שררה, ומבואר אצלי במקום אחר שלרבינו בחיי ז"ל באו והיו כתבי רבינו אלעזר בעל הרוקח ז"ל והשתמש בהם, והשתית ביאורו על דבריו ודוק. [ועיין בחיבורי הנכחי לבראשית ג' י"ד, ולבראשית י"ט כ"ג וצרף לכאן].

ועיין עוד לרבינו בחיי ז"ל דברים (ל"ג כ"ו): "ועל כן קראם ישורון כי הוא שם ישר, להורות שאין בכל שרי מעלה כאלהי ישראל" וצע"ק, וזו לשון רבינו יצחק אברבנאל ז"ל דברים (ל"ב ט"ו): "וישמן ישורון ויבעט, אמר כמתרעם מי שמע כזאת ומי ראה כאלה העם הישר במדותיו ובשכלו הזך והנקי מכל האומות שעל כן נקרא ישורון, נטה אל התאוות הגשמיות", ויתבאר בס"ד במקומו בעזר האל הנותן דעת וחיים.

ה. בענין בני החורי

אדר א' תדש"מ.

בראשית (ל"ו כ'): "אלה בני שעיר החרי ישבי הארץ", ופירש רש"י ז"ל: "שהיו יושביה קודם שבא עשו לשם, ורבותינו דרשו שהיו בקיאים בישובה של ארץ מלא קנה זה זיתים מלא קנה זה לגפנים, שהיו טועמין העפר והיו יודעים איזו נטיעה ראויה לו".

וראיתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו על פירוש רש"י לתורה הנקרא ובחרת בחיים (שם, ד"ז ע"ד) שכתב: "יושבי הארץ שהיו טועמים העפר, ובכבא בתרא (ע"ג ב') גבי רבה בר בר חנה בההוא טיעא איתא שהיו מריחין העפר" ע"ש.

ועם שאיני כדאי בעניותי לא הבינתי דברות קדשו, דאם בא ונתכוון לחשוף מקור דברי רש"י ז"ל, אינו מובן שדברי רש"י ז"ל מקורם טהור בתלמוד ערוך שבת (פ"ה א') עיין שם, ועיין בעל הטורים כאן, ולא מההיא דבכא בתרא נפיק כן לרש"י ז"ל.

ואם כוונת הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל להעיר ולעורר דכאן כתב רש"י ז"ל שהיו **טועמין** העפר ואילו בתלמוד שם מבואר שהיו **מריחין**, נמי לא קשיא מידי, דבני החורי היו מומחין בדבר זה כדי לנטוע נטיעות, לא כן ההוא טיעא שמלבד דלא מבני החורי היה, הוא היה מריח העפר לא על מנת לנטוע ולזרוע אלא כדי לדעת הדרך וכמפורש שם.

ואולי כוונתו ז"ל רק להראות שמצינו שלא רק שהיו בני אדם טועמים עפר, אלא שגם מצינו שהיו בני אדם שמריחין עפר ועיין.

ו. בענין מגדיאל זו מלכות רומי

בראשית (ל"ו מ"ג): "אלוף מגדיאל אלוף עירם אלה אלופי אדום למשבתם בארץ אחזתם הוא עשו אבי אדום".

ופירש רש"י ז"ל: "מגדיאל זו רומי", ומקור דבריו במדרש פרקי רבי אליעזר (פרק ל"ח), ועיין מה שתמה בזה הרמב"ן ז"ל שם, ומה שתירצו הרא"ם ז"ל ומהר"ל ז"ל מפראג בגור אריה.

וראיתי דברים נפלאים בזה לרבינו בחיי ז"ל בפירושו שם שהאריך בזה, ואביא מדברי קדשו: "אמרו במדרש אלוף מגדיאל זה רומי וכו' וכו', והאומה הזאת סתם הכתוב ענינה, ולא **פירש לנו את שמה**, וכן מצינו שהנביאים יזכירו גודל ממלתה תמיד, אבל **לא יזכירוה בשמה**, מצינו בדניאל (פרק ז') שהמשיל המלכות האחד באריה, והשני בדוב, והשלישי בנמר, ולא הזכיר שמה של חיה רביעית, רק הזכיר בה "דחילא ואמתני ותקיפא יתרא, ושנין די פרזל לה, אכלה ומדקה ושאר אברגלה רפסה".

ובן ישעיה ע"ה הזכיר (בפרק י"ג) משא בבל, משא מצרים, משא מואב, וכשבא להזכיר אומה זאת אמר משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מלילה וגו', ובמקום אחר הזכירו פריץ חיות הוא שאמר (ישעיה ל"ה) לא יהיה שם אריה ופריץ חיות כל יעלנה לא תמצא שם והלכו גאולים.

ובן מצינו ירמיה הנביא שהזכיר המלכיות כולן חוץ המלכות הרביעית הזאת, הוא שאמר (ירמיה ה') על כן הכם אריה מיער, זאב ערבות ישדדם, נמר שקד על עריהם, כל היוצא מהנה יטרף.

ולא תמצא בכל התורה כולה שיזכיר החיה הזאת בשמה, כי אם משה רבינו ע"ה, ואסף המשורר שהזכירה יותר מפורש שפירשו שם האומה ושם עירה שהיא רומי, הוא שאמר (תהלים פ') יכרסמנה חזיר מיער, ותמצא העין תלויה וישאר לך רמי.

ומפני זה כשהזכיר כאן האלוף העשירי אלוף מגדיאל, שהוא רומז על רומי כפי מדרש רז"ל, הוסיף באור ואמר אלוף עירם, שאותיותיו מיער, כלומר אלוף מגדיאל זהו חזיר מיער. ואותיותיו מעיר על שם הכתוב (במדבר כ"ד) והאביד שריד מעיר, שהוא עיר רומי.

ובן הזכיר ישעיה ע"ה (ישעיה כ"ה) כי שמת מעיר לגל קריה בצורה למפלה, וזהו אמור על רומי, ואותיותיו גם כן ירעם, ועליו אמר דוד ע"ה (תהלים י"ח) וירעם בשמים ה' ועליו יתן קולו ברד וגחלי אש, שעתיד הקב"ה להאבידה. וכן התנבא עליה דניאל עד די קטילת חיותא והובד גשמה ויהיבת ליקידת אשא.

ובן מצינו עובדיה שהתנבא על חרבן אדום בהסכמת בית דין של מעלה, והוא שאמר במדרש למה נכתב "חזון" בשני נביאים בלבד, ישעיה ועובדיה, אלא חזון עולה ע"א, ישעיה קלל את אדום בבית דין של מעלה, ועובדיה דן לאדום בבית דין של מעלה. וכן דרשו בפרקי היכלות, עד שיאמר אדם לחברו הא לך רומי בפרוטה ויאמר לו אינה מתבקשת לך, עד כאן דבריו המופלאים של רבינו בחיי ז"ל.

ועם דברי רבינו בחיי ז"ל שאת מלכות רביעית היא מלכות רומי אין הכתובים מזכירים במפורש כנ"ל, נתיישב אצלי בס"ד מה שהייתי מרגיש שרבותינו חכמי התורה שבעל פה נ"ע כשמדברים על מלכות **רומי**, אינם מזכירים אותה **בשם המפורש** אלא סותמים ואומרים "מלכות רשעה", כמו בברכות (ס"א א') ושבת (ט"ז א') ועיין רש"י שם, ושם (ק"ל א') וגיטין (נ"ז ב') ובבא בתרא (ס' ב') ועוד הרבה, אף שברור שכוונתם למלכות רומי כמו בגיטין הנ"ל.

ובן תראה שמכנים את מלכות רומי בסתם בשם "מלכות חייבת", ולא מזכירים אותה בשם המפורש כמו בפסחים (נ"ד ב') ועיין רש"י שם, ובמכילתא (בשלח פרשת עמלק פ"א), וילקוט שמעוני שמות (רמז ר"ל ורמז רס"ה) ועוד.

ולפי דברות רבינו בחיי ז"ל שאין התורה שבכתב מפרשת להדיא שם מלכות רומי, נמצא שגם חכמי התורה שבעל פה שמכנים מלכות רומי בשם "מלכות רשעה" "מלכות חייבת" כדרכה של תורה עושים ודוק. [ונראה לי שהנהגה זו בכלל שם רשעים ירקב ודוק].

ומה שסיים וכתב רבינו בחיי ז"ל: "וכן מצינו עובדיה שהתנבא על חרבן אדום בהסכמת בית דין של מעלה, והוא שאמר במדרש למה נכתב "חזון" בשני נביאים בלבד, ישעיה ועובדיה, אלא חזון עולה ע"א, ישעיה קלל את אדום בבית דין של מעלה, ועובדיה דן לאדום בבית דין של מעלה", מקור הדברים במדרש אגדת בראשית (ס"פ י"ד) והובא בילקוט שמעוני (ריש ישעיה רמז שפ"ה) עיין שם.

וראיתי לגאון רבי יצחק פאלאג'י ז"ל בספרו אבות הראש ח"ג (פל"ד דכ"ד ע"א) שכה כתב: "חזה הוית בספר ילקוט ראובני (ס"פ וישלח) שהביא משם מדרש דלא נכתב חזון כי אם בשני נביאים בלבד ישעיה ועובדיה, ויעויין שם הטעם. ותמיה אני דקרא כתוב בהדיא בנבואת נחום (ר"פ א') חזון נחום האלקושי אל קנוא וגו', וצריך ישוב". ודברי בעל ילקוט ראובני שהביא הם העתקת דברי רבינו בחיי ז"ל דלעיל וכמפורש בדבריו שם.

ותמיהת הגאון אבות הראש ז"ל בעניותי לא הבנתי, דמלבד שיש לומר שכוונת מאמר רז"ל "לא נכתב חזון כי אם בשני נביאים בלבד ישעיה ועובדיה", היינו נביאים המתנבאים על מפלת **אדום**, לא מצינו אלא בשניים, מה שאין כן הנביא נחום ע"ה התנבא על מפלת **נינוה** כמפורש בספרו, ועיין ראב"ע ז"ל נחום שם.

עוד בה, שהמעין בספר ישעיה יראה שכתוב "חזון" ישעיה, וכן בספר עובדיה כתוב "חזון" עובדיה, מה שאין כן בנחום שם כה כתוב: **"משא נינוה"**, ספר חזון נחום האלקושי, ומשא וחזון תרי דרגין אינון, כמאמר רז"ל בספר הזהר הקדוש ח"ב (דק"ל ע"ב): "שית דרגין דנבואה איתמר לנביאי, במחז"ה, בחזו"ן, בחזיו"ן, בחזו"ת, בדב"ר, במש"א, וכולהו כמאן דחמי בתר כותלא ההוא נהירו דנהורא, ומנהון כמאן דחמי נהורא דמשא מגו עשיתא, אבל "משא" הוי כד מטי ההוא נהורא בטורח סגי, ואיטרח מלה עלוי דלא יכיל לאתגלייא ליה, כמה דאת אמר לשום את משא כל העם הזה עלי, ובגין כך משא, והכא משא דומה", ועוד עיין בספר הזהר הקדוש שם ח"א (דקצ"ז ע"א), ובספר הכתב והקבלה שמות (ר' ח') ודוק.

והיינו כוונת מאמרם ז"ל במדרש: "למה נכתב חזון בשני נביאים בלבד, ישעיה ועובדיה", דאכן דוקא בהן נאמר רק "חזון", מה שאין כן בנחום נאמר גם "משא" נינוה והיא בחינה חלוקה מחזון כמפורש בזהר הקדוש גבי "משא" דומה כנ"ל ואתי שפיר, ותמיה שהגאון רבי יצחק פאלאג'י ז"ל לא עמד בזה. זה הנלענ"ד בס"ד להסביר דברי רז"ל במדרשם הנ"ל.

והגאון מלבי"ם ז"ל בביאורו לספר נחום שם כתב: "משא, חזון - המשא מה שיספר דבר שקרה במשל ומליצה וכמו שכתבתי בישעיה (י"ג א'), ויהיה גם על דבר שכבר עבר, והחזון הוא מה שחווה בלבד את העתיד, ועיין גדרו מה שכתבתי ישעיה (ל' י') עכ"ל. ודוק היטב.